

nevelői befolyás megszűnik. A kereskedelmi miniszternek azon üdvös kezdeményezésétől azonban, hogy iparos segédeinknek önképzősökre a kellő alkalom megadassék, el nem tekinthetek, mert az ezek szolgálatába szegődő előadások- és tanításoknak ethikai jelentőséget tulajdonítok, ha azok tervszerűsége biztosíttatik.

Iparosaink gondolkörének kialakításában ezek a népszerű előadások döntő befolyást azért gyakorolhatnak, mert jó érzelmeknek lesznek ébresztői és a követendő példák méltatása nemcsak fog buzdításul szolgálni, szemben a véletlen, ötletszerű behatásokkal.

Ez az intézkedés különben megérdemli, hogy vele alkalmilag behatóbban foglalkozzunk.

Az iparoktatás minálunk még az átalakulás idejét éli. Szakferfiainknak hálás szerepe ezért talán épen az lehet, hogy esetről-esetre egyengessék a helyes fejlődés útját és rámutassanak azokra a törvényekre és intézkedésekre, a melyek e tekintetben mértékadók. Az általam felvetett kérdésekkel én is ehhez kívántam adalékot nyújtani.

VERÉDY KÁROLY.

COMENIUS SCHOLA PANSOPHICÁJA ÉS AZ EGYSÉGES KÖZÉPISKOLA.

1. A közoktatásügyi miniszteriumban serényen foly a szaktanácskozás az egységes középiskola tárgyában. Az ország minden részéből, a szakkörök minden rétegéből, kellő körültekintéssel van egybeállítva a tanácskozmány. S mégis a közönség nyugtalanodik. A tanügy iránt legélénkebben érdeklődő «Egyetértés» örömmel üdvözli az egységes középiskola *nevének* egyhangú elfogadását; de aggódik a további fejlemények iránt. Vajjon abból a chaoticus vélemény-különbségből, mely a pusztá néven kívül minden egyéb iránt uralkodik, állhat-e elő eszméken alapuló, állandó élet-tartalommal bíró intézmény? Mert a miniszteri enquéten az egységes középiskolának csak a neve fölött jött létre egység; de már a fölött nem állapodtak meg, hogy mi az eszmei tartalma annak az egységes középiskolának: vajjon a főiskolákra előkészítő iskola-e pusztán, vagy a nemzet középosztálya számára is nyújtja az egységes, magasabb műveltséget?

Sokan a miniszteriumtól várnak ez iránt kész eszmét. Nincs igazuk. A miniszterium feladata a nemzeti szellem eszméit felismerni, felölelni s a törvényhozás útján kellő alakba önteni. A nemzeti szellem adja a materiale principiumot, a miniszterium képezi a formale principiumot.

De hát kész-e a nemzeti szellem az eszmével? A nemzet lelkében forrongnak a vágyak, de az eszme csak alakulóban van; a nemzet lelkében az egységes középiskola még csak név és sejtelem. Ott habzik a miniszter előtt a tanácskozmány tagjainak véleménye, mint a frissen fejt tej a zsojtárban. Lesz-e ojtó, mely a nemzeti közvélemény habzó tejét túróvá összeállítsa, melyből az egységes középiskola sajtja préselhető?

A Gondviselés úgy akarta, hogy ép most indult meg a mozgalom egy férfiú eszméinek életre keltése körül, ki harmadfél száz évvel ezelőtt a régi és új humanitas vivódásai közepett tudományos alapon kísérte meg a nagy problémának megfejtését; kinek eszméi — ha megvalósulnak — hivatva lettek volna megelőzni a majdnem háromszáz évre terjedő szakadást a humanismus és realismus, a középtársadalmi osztály «magasabb általános műveltséghez juttatása» és «a felsőbb tudományos képzésre való előkészítés» között.

Értem Comeniust és az ő schola pansophicáját. Nézetem szerint Comeniusnak a középiskolára vonatkozó eszméje a legalkalmasabb ojtószer, hogy a nemzeti közvélemény habzó tejét meg-alvaszssa.

2. Comenius gondolataiból indulunk ki.

A dolgokat — úgymond Comenius a *Prodromus Pansophiae* cz. munkája 68. 69 §-ban, úgy ismerjük meg a maguk valóságában, ha azokat előállásuk módja szerint ismerjük. Minden dolog pedig a maga eszméje szerint állott elő, t. i. azon bizonyos viszony szerint, mely által azzá lehetett, a mivé lett. Más szavakkal ez azt teszi, hogy mindent úgy kell felfognunk, mint saját lényegének, saját eszméjének megvalósulását; minden dolog igazolásához csak azon dolog eszméjéből vehetjük az érveket.

A schola pansophica lényegét is annak előállás módja szerint ismerhetjük meg legjobban.

Comenius a középiskolát két alakban fogalmazta. Először a *Didactica Magna* XXX. fejezetében; aztán, 20 évvel később Patakon a *Schola Pansophicában*. Ez utóbbi az előbbinek fejleménye, tökéletesítése gyanánt tekinthető.

A gyermekek nevelése — úgymond Comenius a *Did. M. VIII.* fejezetében — a szülők kötelessége. Mivel azonban az emberek nagy része — az élethivatásban való elfoglaltatása miatt — nem rendelkezik kellő idővel, sőt elegendő képességgel sem arra, hogy e természetes kötelességét maga teljesítse: tehát az ismeretekben jártas és szigorú erkölcsű férfiakra bízta az ifjúság együttes, tömeges nevelését. Az ifjúság eme képzői iskolamestereknek, tanítóknak, professoroknak, az ő foglalatosságaik gyakorlására rendeltetett helyiségek pedig iskolának, auditoriumoknak, collegiumoknak, gymnasiumoknak, akadémiáknak nevezetnek. Az iskolák az emberségesség (humanitas) műhelyei, melyek az embert igazán emberré teszik; t. i. *a*) eszes teremtménynyé, ki *b*) önmaga és egyéb teremtmények fölött uralkodik, *c*) teremtőjében gyönyörködik. Comenius szerint tehát az iskola eszméjét így fogalmazhatjuk: *az iskola oly helyiség, melyben az ifjúság szakképzett s példás erkölcsű férfiak által tömegesen neveltetik emberséges életre.*

3. Az iskolai nevelés a testi növekedés egész időszakát felöleli, egész a 24-ig életévig. Ekkor ér véget a test növekedése, ekkor áll be az önálló czélok követhetésének ideje. Ezen időszakon belül, a mint az egyes korszakok külön jeleggel, úgy külön nevelési czéllal is bírnak.

Első korszak (a fogak újulásának kezdetéig) a 6-ik évig tart; ebben fejlődnek ki az érzékek (a figyelem); e korszak iskolája a *kisded iskola* (schola materna).

A második korszak (a fogak újulásának ideje a 6—12 életév között levő idő; ebben fejlődnek ki a belső érzékek, érzéki képzelet, emlékezet. E korszak iskolája a *nemzeti népiskola* (schola vernacula).

A harmadik időszak (a serdülés korszaka) tart a 12—18 évig; ekkor fejlődik ki az értelem, az ítélőképesség. E korszak iskolája a *gymnasium = schola latina.*

A negyedik korszak a kifejlett ifjúság korszaka 18—24 évig. E korszakban fejlődik ki az akarat (eszes akarat); iskolája az *egyetem.*

Ez iskolák nem az ismeretek tárgya, hanem azok köre és alakja tekintetében különböznek egymástól. *Mindent* kell tanítani *mindenikben*, de az életkorokhoz mért fokozatossággal, hogy az előbbi fokozat a következőt előkészítse, annak alapjául szolgáljon.

4. Comenius értelmében a gymnasium oly iskola, mely a 12—18 éves ifjakat a sch. vernaculában nyert előképzettségük alapján az egyetemre előkészíti. Látjuk, hogy ez ugyanaz, a mit a mai gymnasium eszméjéről tartunk.

Comenius a gymnasium eme föladatát három idegen nyelven (latin, görög, héber) s a régi latin iskola hét szabad művészetén kívül a reálismeretek (természettudomány, geographia és történelem) tanítása által kívánja megvalósítani. Az élőnyelvek közül valamelyik szomszéd nemzet nyelvét (a sch. vernacula felső osztályaiban) 9—12 éves korban kívánja tanítani. A latin nyelvnek oly biztos ismeretét kívánja, mint az anyanyelvét; ez csak úgy lehetséges, ha a sch. latina tannyelve (legalább a felső osztályokban) a latin nyelv. A nyelveket azonban nem mint a műveltség kiegészítő részét, hanem mint ismeretszerzés és ismeretközlés eszközét kívánja tanítani Comenius.

Comenius iskolájának előnye a korabeli latin iskolák felett abban áll:

- a) hogy felveszi a reálismereteket;
- b) hogy a nyelveket alászállítja egyeduralkodókból;
- c) hogy lélektani alapon állapítja meg a középiskolai oktatás körét, idejét, alsó és felső határait;
- d) organicus összefüggésbe hozza az iskola-rendszer többi tagozataival.

5. Comenius az iskola (gymnasium) föladatául a *humanitast* tűzi ki. A régiek ez elnevezés alatt a magasabb culturfokozathoz szükséges magasabb fokú ismereteket értették. A középkor első századaiban ily ismeret csak az ó-classicai irodalom fenmaradt kincseiből volt merithető; innen az ó-classicai nyelvek tanulását, mint azon műveltség tárházának ajtaját tekintették. Azonban az újkor felfedezései, a középkorban végbement nemzet-alakulások új eszmekört teremtettek, mely nem fért be az ó-korból örökölt humanitas fogalmába; innen a régi humanitas fogalmát átvitték a tartalomról az alakra, az ókori gondolatkörről az ókori (classicus) nyelvekre; a célt helyettesítették az eszközökkel, a philosophiát a philológiával. Szóval a humanitas ókori fogalma formaivá lett. Der Spiritus ist weg, das Phlegma ist geblieben.

A pädagogiai újítók e formalissá lett humanitást kívánták a reálismeretek által új tartalommal megtölteni. Comenius a sch. latinában szintén ez újítást vitte véghez; behozta az újkorszak

eszmekörét, a réalismereteket, de megtartotta a latin nyelvet, mint a tudósok nyelvét, mely nem arra volt immár szolgálendő, hogy az ó-classicai írókat tartalmukért tanulmányozzák, hanem hogy az új írók képesek legyenek gondolataikat e nyelven kifejezni, s a tudósok képesek legyenek ezeket megérteni. Comenius sch. latinája tehát csak az egyik lépés volt a humanitas megújításában. A másik lépés a sch. pansophiára esik.

6. A régi műveltség helyett, mely különféle szerzők műveiből összehordott darabokból állott s részleteiben egymással, egészében a keresztyén műveltséggel ellentétben volt, új keresztyén műveltséget szerze Comenius, mely magába foglalta az újkor eszmekörét, kizárta a pogány classicusok babonáit s az ekként megállapított tartalmat anyanyelvű műveltséggé emelte. Ez anyanyelven szóló magasabb általános műveltségnek, ez újkori humanitasnak Comenius *pansophia* nevet adott. Az újítás e második lépése kiegészítője volt a sch. latinában a humanitas újítása érdekében tett első lépésnek. Az új eszmekör már a sch. latina réalismereteiben adva volt, de a régi forma: a latin nyelv még ott megmaradt; e burokból kelle kiszabadítani az új humanitas tartalmát.

Wenn die Glock' soll auferstehen,
Muss die Form in Stücken gehen.

A sch. latinában az üres formát (a formalissá vált antik humanitást) töltötte meg Comenius új tartalommal (a réalismeretekkel); a sch. pansophicában az új tartalmat (a modern humanitást) szabadította meg békójától (a latin nyelvtől).

A *Pansophiae Prodromus* és *Pansophiae Dilucidatio* cz. írások adják Comenius ide vonatkozó eszméit.

7. Az új humanitásnak új iskolára volt szüksége. Ez a *Scholae Pansophicae Delineatio* és *Deliberatio* cz. iratokban van körvonalozva.

Az iskolának a nevelés és oktatás kívüli feladatát Comenius ekként deducálja.

Hogy ezélunkat, a boldogságot, elérhessük, helyesen kell cselekednünk; hogy cselekedeteink helyesek legyenek, kell hogy helyesen tudjuk megválasztani cselekedeteink eszközeit; e végből pedig helyes, általános ismeretekre van szükségünk. A meglevő iskolák e czélból messze eltérnek, csak játszanak a tudományokkal, semmit sem tanítanak, a mi az egész életre hasznos; csak a tudo-

mányok mörzsáival, a gyakorlati életre mellékes dolgokkal veszik igénybe az elméket. (Sch. Pans. Delineatio 3.) A sch. pansophica, a humanitas ez igazi műhelye az ifjúság magasabb, általánosabb s egyöntetűbb kiképzését czélozza. A képzés általános, nemcsak a személyekre nézve, kiket Comenius ez iskolában oktatni kíván, hanem a dolgokra, az ismeretek körére nézve is. Legyen a növényeknek egyetemes ismerete, mely kiterjed az égen, a vizen, a földön, a föld alatt levőkre, az ember testére, lelkére, a szentírásra, az ipari és földművelési dolgokra, az állami és egyházi életre, a halálra, az örökkévaló életre. Hogy pedig ne az iskoláért, hanem az életért tanuljanak, az innen kikerült ifjaknak tevékenyeknek, mindenre készeknek, ügyes és szorgalmas embereknek kell lenniök, kikre majd egykor az élet bármely foglalatosságait rájuk lehet bízni. Végül a tanulókat a nyelv elegáns használatára is ki kell képezni. (Delin. 7—9.)

Comenius az óra gépezetéhez hasonlítja a sch. pansophica módszerét, melyben mindennek megvan a maga helye és rendje. Kifejti a dolgok, személyek, taneszközök rendjét; rend a hely, idő, foglalkozás tekintetében: mind kellő kifejtésben részesülnek. Első rangú tantárgyak: nyelv, philosophia (reálismeret) és vallásoktatás; másodrangúak: történelem és a foglalkozások, magán olvasmányok, fogalmazás, fordítás, vitatkozás, szavalás; harmadrangú tárgyak: testgyakorlat (sétálás, futás, ugrás, birkózás), játékok (labdázás, tekézés, szembekötödsdi, sakk), színjáték.

A sch. pansophica hét osztályból áll; a felvétel a sch. vernaculából történik (Delin. 4. 6.) Az alsó három osztály a nyelvtanításra van szánva (de már összhangzatba hozva a reáloktatással); a 4., 5., 6. osztályt Comenius human osztályoknak nevezi; az utolsó (a hetedik) theologiai osztály.

A kik pedig az iskolát elvégezték, vagy az *élet foglalatosságaihoz* térnek, vagy *nevelőkül alkalmazhatók*, vagy *jövő életpályájukra előkészülnek*, mert elérkezett az ideje, hogy kiki pályát választasson, melyen magának s az emberi társaságnak szolgáljon. Egyik készül a theológiára, másik gyógyászatra, harmadik a philosophiára és iskolai szolgálatra stb.

Comenius eszméje szerint tehát a sch. pansophica oly középiskola, mely a modern műveltség alapján az ifjúságot magasabb általános képzettségre vezérelvén, azt egy részről az egyetemi tanulmányokra, más részről a középosztály gyakorlati foglalkozá-

saira előkészíti. Ez utóbbi határozmány fontos haladás a sch. latinával szemben.

8. Nem czélom jelenben a sch. pansophica kritikája; nem ismeretlenek előttem annak fogyatkozásai. Comenius maga sem tartá művét tökéletesnek; annak javítását, befejezését az utókorra, főkép tanítványaira bízta (Delib. 4.) Ha utána akarjuk a középiskola eszméjét concipiálni, egyaránt figyelembe kell vennünk a sch. latinát és a sch. pansophicát. Amaz határozottabb conceptio az iskolaszervezetbe való beilleszkedés tekintetében, ez a képzés anyagának megjelölése s céljának kibővítése által tűnik ki ama fölött. Mindkettő pedig együtt képez egy egészet a pályaválasztásnak czélszerű rendezése szempontjából.

Comenius előtt a pædagogusok (még Alsted, C. mestere is) hat éves korában választják el a gyermek jövődő pályáját. A leányokat azon fiúgyermekeket, kiket iparos, földműves pályára szántak, a népiskolába küldték — melyből átlépés a gymnasiumba nem volt. A kik tudományos pályára készültek, azokat egyenesen a gymnasiumba adták. Comenius a sch. vernaculában együtt kívánja taníttatni mindkét nemű gyermekereget (6—12 éves koráig) tekintet nélkül állásukra s jövődő pályájukra; mert úgymond — a) általános képzést óhajt *mindenkire* nézve, ki embernek született s *mindenben*, mi emberi dolog; b) szerénységre, egymás iránti türelemre, szolgálatkészségre kell nevelni valamennyi gyermeket; nem szabad hát hat éves korukban elválasztani őket egymástól; nem szabad a gyermekek egy részének (a tudományos pályára már hat éves korukban elválasztottaknak) alkalmat adni arra, hogy maguk előtt tetszelegjenek s a többit lenézzek; c) hatéves korában nem lehet eldönteni, hogy mire van hajlama a gyermeknek; nemcsak a gazdagok, nemesek gyermekeit kell a latin iskolába küldeni, hanem az alsóbb néposztály gyermekei közül is a tehetségeseket, mert «a szél arról fúj, a merről akar, s nem mindig egyenlő időben kezd fújni.»

Comenius sch. vernaculája a pályaválasztás idejét a 12-ik életévre teszi át; a sch. pansophica azon kívül, hogy felöleli a középosztálynak magasabb általános műveltségre való képzését is, a pályaválasztást a 18. (19) évre halasztja. A sch. vernacula nemcsak alsóbbfokú általános képzettséget nyújt, hanem előkészít a további képzésre; ama feladat után nevezhetnök *köznépi* iskolának, ez után *primar*-iskolának. A sch. pansophica nemcsak magasabb

fokú általános képzést nyújt, hanem előkészít a felső iskolákra (egyetemekre); amaz után nevezhető volna polgári, ez után secundar-iskolának.

Kívül esik arövid tanulmánykeretén annak megvilágítása, hogy miért maradt Comenius tervezete *kiáltó szó a püsztaban*. Az azonban több mint valószínű, hogy ha az ő sch. pansophicája testet ölthetett volna, nem következett volna be a szakadás realismus és humanismus között s nem kellett volna 200 évig várni a polgári iskolával.

De hát vissza kell térni a keresztútra, melynél eltévedtünk. Én a történelem logikájának törvényét látom abban, hogy a mi iskolajavításunk megfordítása a Comenius reform-utjának. Comenius első lépése az volt, hogy felvette a réalismereteket a sch. latinába s leszállította a latin nyelvet tudományi rangjáról; a második lépés az volt, hogy a sch. pansophicában a pansophiává gyúrt réalismereteket anyanyelven szólaltatta meg. A mi iskola reformunk a latin nyelvnek, mint tannyelvnek megszüntetésével vette kezdetét a múlt század végén; most a réalismereteket kell a clasicus nyelvek mellett érvényre emelni.

9. Nem kívánok félreértetni. Nem gondolom, hogy Comenius sch. pansophicáját realisáljuk. A mikroskopról külön tükör által vetítjük a fényt a vizsgálandó tárgyra; ezt a szolgálatot teheti Comenius sch. pansophicájának ismerete a mi középiskolánkkal való egybeazonosítás által. Lássuk tehát, hogy a történelmi módszer eme világítása mellett micsoda határozmányokat mutat a mai egységes középiskola eszméje:

a) *Az egységes középiskola teljes praecisítással tartozik csatlakozni a népiskolához, mint Comenius középiskolája a sch. vernaculához.* Mai középiskolánk a népiskola mesgyéjét szántotta; első két osztálya æquivalens a népiskola felső két osztályával. Ez által: α) árt a népiskolának, mert nagyon sok helyen azért nem létesíthető a népiskola két felső osztálya, hogy hiszen az már a magasabb iskolák körébe esik; β) árt a középiskolai gyermekeknek, mert 9—12 éves korban középiskolai (deductiv) módszerrel tanítatnak; ha nem, akkor γ) árt a középiskola egységének, mert kétféle módszert kell alkalmazni; t. i. a 9—12 éves gyermekek számára inductiv módszert; * árt végre δ) a középiskolai oktatásnak

* Mi azt tartjuk, hogy a kétféle módszert ilyen élesen nem szabad megkülönböztetni s elszigetelten egyiket sem lehet alkalmazni; viszont alapja minden módszeres tanításnak csak az *inductio* lehet. *A szerk.*

anyagi szempontból, mert drágítja azt, egyetemi képeztetésű, a népiskolai tanítóknál háromszorta drágább tanárokkal taníttatván a 9—12 éves gyermekeket, kik képezdei képeztetésű tanítókkal beérhetnék; jobban mondva: ilyenek által sikeresebben volnának taníthatók. A mai népiskola és középiskola között határigazításnak van helye: Comenius *Didacticája* a telekkönyv, mely a népiskola mesgyéjét mutatja. Ha a középiskola szintén határigazítást kíván, azt *fölfelé* keresheti.

b) Egyébiránt arra sincs szükség; mert miként Comenius középiskolája mutatja: *a középiskola által felölelt életkornak psychologiaiilag egységes egészet kell képeznie*; csak így állapítható meg egység a czélban, módszerben, a tanárok képzettségében. A mai nyolczosztályú középiskola nem ölel fel psychologiaiilag egységes korszakot. α) Ez szolgált alapúl az al- és fel-gymnasiumra való tagolásnak. Innen ered, hogy némely tantárgy (magyar történelem, mértan) ma is két fokon taníttatik. β) Ily hosszú tanfolyamban egyenlő képeztetésű tanárok kezében Prokrustes-ágyává változik az egységes módszer, melybe oda tartozó életkor is beleerőszakoltatván, a gyermeknek kell szenvednie.

c) Miként a sch. pansophica, *az egységes középiskola is oly secundar-iskola tartozik lenni, mely az általa nyújtott magasabb általános képzettséggel egyaránt előkészít úgy a középéletpályákra, mint az egyetemre*. A mai középiskola csak a főiskolákra készít elő; ez által: α) a középiskolai cursus elejére tűzi (a gyakorlati és tudományos pálya közötti) választás idejét; β) ez által ama tudós felfuvalkodás melegágyává lesz, mely chinai falat von a tudósok és a közpálya egyéb viselői közé.

d) *Miként a sch. pansophica, ölelje fel az egységes középiskola a magasabb fokú műveltség összes elemeit*. Kevesebbet a classicus nyelvekből, többet a modern nyelvekből és a réalismeretekből, *különösen többet a művészi tantárgyakból*. A mai középiskolában a kedélyképzés teljesen el van hanyagolva. Az utilitarismus ellen a classicai irodalom rozsdás fegyver; de nem az az énektanítás.

10. Álljon itt végül egy rövid vázlat arról, hogy minő alakot öltene közoktatásunk rendszere az egységes középiskola eszméjének illetén fogalmazása mellett.

a) Az alapot képezi: hatosztályú **primar-iskola**, mely az általános műveltség azon elemeit nyújtja, mikre a magyar állam-

ban a közrendű embernek is szüksége van. *a) Nemzeti iskola* ez, mert együtt képeztetik a köznép a polgári osztálylyal és tudósokkal; *b) elemi iskola*, mert a polgárok és tudósok ismereteik elemeit nyerik itt, *c) népiskola*, mert a köznép ebben nemcsak kezdi, hanem be is fejezi iskolai képeztetését.

Azon nemzeti iskolákban, melyeknek mind a hat osztályát külön tanító tanítja, a német nyelv (V—VI. osztályban) facultativ tantárgy. A nemzeti iskola végbizonyítványa bizonyos elemi polgári jogok gyakorlására jogosít (választási jog, gondnokság). A kik a nemzeti iskolai tanfolyam teljes bevégezése után középiskolába kívánnak lépni, a középiskola tanárikara előtt felvételi vizsgát tesznek.

b) Egységes középiskola hat- (vagy hét-) osztályú **secundariskola**, mely azon magasabb általános műveltséget nyújtja, melyre a magyar államban a középosztály minden tagjának szüksége van. *a) Polgári iskola* ez, mert a közszolgálat középfokaiba lépni kívánók itt nyerik iskolai neveltetésük befejezését; *b) középiskola*, mert a tudományos pályára előkészít; *c) A gymnasium* nevezet kétezer éves használat közben alaposan elrongyolott. (? A szerk.)

A középiskola folytatja a német nyelv tanítását; az I. osztályban megkezdí a franczia, a III. osztályban a latin nyelv tanítását; az V.-ben facultative az angolt, vagy görögöt. Az ének is kötelező tantárgy.

A középiskola végbizonyítványa jogosultságot ad a közszolgálat gyakorlati ágaira (írnokság, körjegyzőség, vasúti, postai, gyakornokság stb.); de a kik az egyetemre (akadémiákra) mennek, az illető felső tanintézet tanárikara előtt felvételi vizsgát tesznek.

* * *

Lehetne még folytatni e vázlatozást. Lehetne szólni a hat osztályú népiskolákhoz csatlakozó *alsóbb szakiskolákról* (a mai felső népiskola keretében szervezendő földműves-, vinczellér-, az alsófokú ipar- és kereskedelmi iskola); a középiskolához csatlakozó felsőbb szakiskolákról (kereskedelmi, gazdasági, katonai akadémia stb.) a leányiskolákról, elemi tanítóképzésről. Meggyőződésem szerint, mindezek tekintetbe vétele nélkül közoktatásunk szervezete nem rendezhető.

Mivel azonban Comenius ezekről vagy épen nem, vagy csak általánosságban emlékezik; mivel továbbá célom jelenleg az egy-

séges középiskola körüli törekvéseknek Comenius sch. pansophicájával való összehasonlítása s megvilágítása volt, azért is más alkalomra hagyom a Comenius műveinek tanulmányozása közben lelkemben kelt képek közlését.

Ha majd Comenius alapvető művei nyelvünkön is olvashatók lesznek, bizonyára sokban hozzájárulnak azok nemzetünknek a közoktatás szervezése körüli közvéleményének kialakításához.

Sárospatak.

DEZSŐ LAJÓS.

KÖZOKTATÁSÜGYÜNK ÚJJA SZERVEZÉSÉRŐL.

Közoktatásügyünknek egyik legnagyobb hiánya, hogy nincs benne egység. A különféle rangú és nemű iskolák között nincs meg a szerves összefüggés. Innét van azután, hogy a szülők nagy többsége általában nincsen tisztában a különféle iskolák céljával s gyermekeinek iskoláztatását helyesen megválasztani épen nem tudja. De hogyan is lehetne azt követelni a laikus szülőktől, hogy gyermekeik jövő életpályája fölött már akkor határozzanak, mikor azok az elemi népiskola IV. osztályát végezték? De többet mondunk. Van-e bátorsága csak egy komoly pädagogusnak is azt állítani, hogy a gyermek tíz éves korában már határozottan tanújelét adja valamely életpályára való rátermettségének? Pedig közoktatásügyünk mai szervezete a szülőket abba a kényszerhelyzetbe hozza, hogy már tíz éves gyermekeik jövője fölött határozzanak. Ezért van annyi proletár és pályatévesztett szerencsétlen ember a mai modern Magyarországon. A szülők egyenesen zavarba jönnek a felső népiskolák, a polgári iskolák, a gymnasiumok és reáliskolák választásánál.

Az egyszer tény, és nem lehet elvitatni, hogy a felső nép- és polgáriskolák a sokkal régibb gymnasiumok mellett nem tudnak népszerűsége vergődni. A reáliskolák sem sokkal szerencsésebbek. Hiába, az élet a legnagyobb mester. Az élet pedig már eléggé érthető ítéletet mondott az egyes iskolanemek fölött.

A magyar szeret művelődni. De természetes eszejárása nem tudja fölfogni, hogy az *általános műveltség* terjesztéséhez miért kellenének oly különböző csatornák? Hát szabad-e különbségnek lenni az ügyvéd, a mérnök, a hivatalnok, az iparos, a kereskedő